

DE DOELEN

BRENGT
MUZIEK VERDER
SINDS 1697

ZONDAG 16 NOVEMBER 2014, JURRIAANSE ZAAL 20.15 UUR
IN DE SERIE DE GROOTE OORLOG

DE GROOTE OORLOG

‘Ils ne passeront pas’

Doris Hochscheid cello

Frans van Ruth piano

Barbara Kozelj mezzosopraan

Elmer Schönberger compositie, tekst en voordracht

Violette Baudet vormgeving

Igor Stravinsky 1882-1971

Claude Debussy 1862-1918

Claude Debussy

Matthijs Vermeulen 1888-1967

Matthijs Vermeulen

Anton Webern 1883-1945

Maurice Ravel 1875-1937

Elmer Schönberger 1950

Souvenir d'une marche boche (pf)

Noël des enfants qui n'ont plus de maisons (v, pf)

Cellosonate (vc, pf)

- Prologue: Lent, sostenuto e molto risoluto
- Sérénade: Modérément animé
- Finale: Animé, léger et nerveux

La veille (v, pf)

Cellosonate nr.1 (vc, pf)

- Assez lent
- Assez vite

Drei kleine Stücke opus 11 (vc, pf)

1. Mässige ♪
2. Sehr bewegt
3. Äusserst ruhig

Frontispice (pf, vijf handen)

Maurice chéri (v, pf, vc)

gecomponeerd in opdracht van de Doelen voor de serie ‘De Groote Oorlog’.

1. ‘Cher Édouard’
2. ‘Mon cher ami’
3. ‘Maman chérie’ (1)
4. ‘Maman chérie’ (2)
5. ‘Maurice chéri’

'ILS NE PASSERONT PAS'

Op 8 augustus 1914, vijf dagen na de oorlogsverklaring van Duitsland aan Frankrijk, onderbreekt Maurice Ravel het werk aan een nieuwe compositie – het *Pianotrio* – om een brief aan zijn broer Édouard te schrijven. Daarin verklaart hij dat hij 'sinds de noodklok' lijdt als nooit tevoren en besloten heeft dienst te nemen. Wegens zijn geringe lengte en gewicht wordt hij aanvankelijk geweigerd, totdat hij op 10 maart 1915 door de Conseil de Révision de la Seine alsnog wordt gerekruteerd en om te beginnen een aanstelling krijgt als vrachtwagenmecanicien bij het 13e Regiment Artillerie. Zijn wens om bij de luchtmacht als 'bombardier' te dienen zal onvervuld blijven.

Een jaar later, op 14 maart 1916, vertrekt Ravel als vrachtwagenchauffeur richting Verdun. 'Ils ne passeront pas' was er de strijdkreet van de frontsoldaten. Ravel bevindt zich er weliswaar op enige afstand van het echte front, maar 'moralement on le sent tout proche'. Vanaf de linies onderhoudt hij een levendige correspondentie met het thuisfront.

In zijn 'vertelling' zal Elmer Schönberger de inhoud van de liederen steeds in enkele regels samenvatten. De complete Franse teksten worden geprojecteerd.

TEKSTEN

La veille

François Porché

Pendant ce temps, là-bas, dans les maisons tranquilles,
L'enfant dort, un rameau de buis à son chevet,
Comme les autres soirs la femme se dévêt,
Et les derniers passants circulent dans les villes.

O vieille vie, ô bruit des pas,
Sécurité des murs, ô sommeil de l'innocence,
Fièvre des beaux bras nus que tourmente l'absence,
Votre misère à vous c'est de ne savoir pas.

Un volet clos vous trompe, un rideau sourd vous leurre.
C'est un piège à présent que le repos d'un lit.
Réveillez-vous, prions. Qui peut connaître l'heure
Où le sort s'accomplit?

Prions dans les cités avec le hall qui fume,
Avec les rares feux qui clignent dans la brume
Sous les balcons déserts,
Et prions dans les champs avec les métairies,
Avec tout ce que l'œil au-dessus des prairies
Voit d'étoiles par les soirs clairs.

Maurice Ravel in 1912

Prions avec les seuils, avec les bancs, les tables,
Et les vieux puits sombres et purs,
Avec les souffles chauds qui sortent des étables,
Avec les toits qu'on croyait sûrs.

En avant des convois ronflant de ligne en ligne,
Plus loin que les tracteurs et les canons pesants,
Prions pour tous les fronts déjà marqués d'un signe,
Prions pour les agonisants.

Prions pour tous ceux qu'un doigt touche
Près du sourcil:
Celui qui glisse une cartouche
Dans son fusil;
Celui qui tient une grenade
Prête à son poing;
Celui dont la fanfaronnade
Ne trompe point;
Celui qui tire ses cisailles
De leur étui;
Celui qui, seul dans les broussailles,
Rêve; celui
Qui, troublé, s'applique à retordre
Un fil tordu;
Celui qui, parti sur un ordre,
Se sait perdu.

A genoux, à genoux! voici l'instant terrible
Où les grains confondus, jetés ensemble au crible,
Vont s'envoler vers leur destin.
Faisons de la prière une autre prise d'armes,
Prions comme on combat, avec des yeux sans larmes,
Voici le tranchant du matin.

Adieu, père, époux, fils, frère, ami, tous les nôtres.
Vous n'avez point dormi comme les onze apôtres
Autour du Maître abandonné.
Adieu, vous voilà tous marchant la tête droite,
Défilant pour mourir par une brèche étroite,
Adieu, l'heure a sonné.

Noël des enfants qui n'ont plus de maisons

Claude Debussy

Nous n'avons plus de maisons!
Les ennemis ont tout pris,
Jusqu'à notre petit lit!

Ils ont brûlé l'école et notre maître aussi.
Ils ont brûlé l'église et monsieur Jésus-Christ!
Et le vieux pauvre qui n'a pas pu s'en aller!

Nous n'avons plus de maisons!
Les ennemis ont tout pris,
Jusqu'à notre petit lit!

Bien sûr! papa est à la guerre,
Pauvre maman est morte!
Avant d'avoir vu tout ça.
Qu'est-ce que l'on va faire?
Noël! Noël! n'allez pas chez eux,
N'allez plus jamais chez eux,
Punissez-les!

Vengez les enfants de France!
Les petits Belges, les petits Serbes,
Et les petits Polonais aussi!
Si nous en oublions, pardonnez-nous.
Noël! Noël! surtout, pas de joujoux,
Tâchez de nous redonner le pain quotidien.

Nous n'avons plus de maisons!
Les ennemis ont tout pris,
Jusqu'à notre petit lit!
Ils ont brûlé l'école et notre maître aussi.
Ils ont brûlé l'église et monsieur Jésus-Christ!
Et le vieux pauvre qui n'a pas pu s'en aller!
Noël! écoutez-nous, nous n'avons plus de petits sabots:
Mais donnez la victoire aux enfants de France!

Maurice Ravel in uniform tijdens La Grande Guerre

Maurice chéri

ontleend aan de correspondentie van Maurice Ravel

1. 'Cher Édouard'

le 8 août 1914

Cher Édouard,
Aujourd'hui nous n'avons encore rien reçu de toi. Notre position n'est pas des plus gaies. Mais il y a des préoccupations plus pénibles. J'ai souffert pendant quatre quatre jours, depuis le tocsin, comme cela ne m'était jamais arrivé. Et comme je sentais que j'allais devenir fou, j'ai pris le parti le plus sage: je vais m'engager. Toutes les raisons que tu pourrais m'objecter, je me les suis données. Notre pauvre mamam, surtout... Mais si je deviens fou, ou que je claque d'une maladie de coeur, ce sera encore plus triste. T'embrassons

Maurice

2. 'Mon cher ami'

Mon cher ami,
Me voici depuis une semaine 'sur le front'. C'est encore loin du vrai mais c'est encore plus loin de Paris. Moralement on le sent tout proche. Les vols d'aéros, les convois chargés d'hommes, les flèches indicatrices, tout se dirige vers... là-bas, vers la gigantesque bataille. Les camarades en reviennent à tout moment. 'Ça ralentit, ça reprend.' Tous les soirs la sirène de la gare, celle de l'usine annoncent les Zeppelins. Lorsque la région est directement menacée les clairons sonnent le 'garde-à-vous'.

3. 'Maman chérie' (1)

Maman chérie,
J'ai un sou sur moi, et pas de tabac, mais je m'en fous: J'ai de vos nouvelles. Écris-moi. écris-moi souvent. Tu vois que les lettres mettent environ cinq jours à me parvenir. Et tu ne peux t'imaginer ce que l'on est malheureux de se sentir si loin. Je ne risque rien, ici; mais c'est déjà la vie du front. Tout vous le rappelle. Les aéros vont là-bas; les convois chargés de soldats vont là-bas. A chaque tournant de route, c'est la même indication: Verdun et une flèche. Les jours où la région est particulièrement menacée, l'on sonne le 'garde-à-vous'. Alors tous les habitants sortent dans la rue, le nez en l'air, comme à Paris. Le camion auquel on m'avait affecté est allé à la réparation. Il ne marchait que sur trois pattes. Je suis 'dans les huiles' grâce à la recommandation du capitaine Le Lorrain, et aussi à mon nom, que connaît le sous-lieutenant-chef. Tu vois que je ne serai pas trop malheureux, à condition que vous m'écriviez souvent. Je vous donnerai moi-même des nouvelles aussi souvent que possible. Vous embrasse

Maurice

4. 'Maman chérie' (2)

26.3.16

Mamam chérie,

Encore pas de lettre! Voilà donc dix-huit jours que je suis parti de Paris et, depuis ce temps, les amis seulement m'ont donné de leurs nouvelles. Tous, même ceux auxquels je n'ai pas écrit. Tu sais pourtant que tu n'as pas à faire de la littérature. Donne-moi de tes nouvelles; dis-moi ce que tu fais, les visites que tu reçois, ce qu'Édouard devient. Ça n'est pourtant pas compliqué; tu as tout le temps pour cela.'

5. 'Maurice chéri'

Maurice chéri ne te préoccupe pas de moi. Je me porte on ne peut mieux mais c'est toi qui me préoccupe. Tu ne peut pas te figurer comme je suis tourmentée de te savoir si malade – je ne dors pas, j'ai des cauchemars. Fais donc tout ce qu'il faut pour être guéri au plus vite, car je te dis, je suis très tourmentée. Voilà ton pijama et deux chemises de nuit. Je te souhaite une bonne fête en t'embrassant bien fort de ta mère qui pense à toi.

M. J Ravel

BIOGRAFIEËN

DORIS HOCHSCHEID · CELLO

Doris Hochscheid studeerde bij Dmitri Ferschtman in Amsterdam, bij Melissa Phelps in Londen en bij Philippe Muller in Parijs. Tot tweemaal toe werd zij onderscheiden met de 'Prize for an outstanding cellist' tijdens het Tanglewood Festival (VS). Bij Asko|Schönberg, waarvan zij sinds haar eindexamen deel uitmaakt, was ze soliste in het *Celloconcert* van Ligeti en gaf ze de wereldpremières van celloconcerten van Dimitri Andrikopoulos, Martijn Padding en Chiel Meijering. Ook was zij vele jaren lid van het Leo Smit Ensemble, waarmee zij optrad in Amsterdam, Parijs en Londen. Tegenwoordig maakt zij deel uit van The Stolz Quartet.

Met pianist Frans van Ruth heeft Doris Hochscheid in de loop der jaren een repertoire van meer dan honderd stukken opgebouwd, reikend van de gambasonates van Bach tot een groeiend aantal speciaal voor hen geschreven stukken. Voor het Duitse label MDG werden zes cd's opgenomen met werken uit de periode 1900-1950. Daarnaast bedachten zij het *Album-project*: dertig Nederlandse componisten schreven composities voor cello en piano, speciaal voor kinderen en minder jonge amateurs. Deze werken werden in 2012 in drie delen bij Donemus uitgegeven.

Doris Hochscheid is docente Alexandertechniek en kamermuziek aan het Conservatorium van Amsterdam.

FRANS VAN RUTH · PIANO

Na lessen bij pianist-componist Hans Osieck studeerde Frans van Ruth piano en kamermuziek bij Herman Uhlhorn en Eli Goren aan het Utrechts Conservatorium. Ook studeerde hij literatuur aan de universiteiten van Utrecht en Parijs. Bij het Hugo Wolf Wettbewerf 1987 won hij een speciale liedbegeleidersprijs. In 1995 was hij mede-oprichter van de Leo Smit Stichting en tot 2004 co-programmeur en pianist van de door die stichting georganiseerde concerten.

In 2007 richtte hij met Doris Hochscheid de Stichting Cellosonate Nederland op, waarin zij hun activiteiten op het gebied van Nederlandse muziek hebben ondergebracht. In 2011 was hij co-redacteur van de nieuwe,

tekstkritische uitgave van het volledige liedoeuvre van Leander Schlegel.

Frans van Ruth is docent kamermuziek en liedinterpretatie aan het Conservatorium van Amsterdam.

BARBARA KOZELJ · MEZZOSOPRAAN

De uit Slovenië afkomstige mezzosopraan Barbara Kozelj begon haar zangstudie in Ljubljana. Deze vervolgde ze bij Sasja Hunnago aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Ze was lid van De Nieuwe Opera Academie en De Nederlandse Opera Studio. Masterclasses volgde ze bij Anne Murray, Graciela Araya, Graham Clark, Mark Tucker en Cynthia Buchan.

Het repertoire van Barbara Kozelj omvat muziek uit vele stijlperiodes, van werken uit de Barok via opera en liedrepertoire tot Schönbergs *Pierrot lunaire*. Zij heeft opgetreden op vooraanstaande podia als het Konzerthaus Wien, de Wigmore Hall in Londen, het Muziektheater en het Concertgebouw in Amsterdam en het Palau de la Música in Barcelona.

Frans van Ruth en Doris Hochscheid © Carina Bijlsma

Ze werkte met dirigenten als Iván Fischer – met hem en met zijn Budapest Festival Orchestra zal ze in 2015 een wereldtournee maken met Mozarts *Zauberflöte* –, Jaap van Zweden, Gennady Rozdestvensky, Neemi Järvi, Richard Egarr, Paul McCreech, Ed Spanjaard, Jan-Willem de Vriend, Kenneth Montgomery en Reinbert de Leeuw. Barbara Kozelj was te gast bij gezelschappen als The Gabrieli Consort, The Academy of Ancient Music, The Orchestra of the Age of Enlightenment, de Essner Philharmoniker, St.Luke's Orchestra en bij vrijwel alle Nederlandse symfonieorkesten.

ELMER SCHÖNBERGER · COMPOSITIE, TEKST, VOORDRACHT

Elmer Schönberger (1950) is musicoloog, componist en schrijver van zowel fictie (toneel, romans) als non-fictie (muziek). Hij schreef jarenlang voor Vrij Nederland over muziek en publiceerde onder meer *De kunst van het kruitverschieten* en samen met Louis Andriessen *Het apollinisch uurwerk*, een zowel in het Engels als het Russisch vertaald standaardwerk over Igor Stravinsky.

Barbara Kozelj © Merlijn Doomernik

Bij Meulenhoff verschenen zijn drie romans en een selectie van zijn muziekbesouwingen onder de titel *Het gebroken oor*. Tot zijn meest recente titels behoren de dramatische cantate *La fuga del tempo* (première in de Doelen, januari 2012) en de roman *Maar ik ben al thuis* (Meulenhoff, 2013). In voorbereiding is *Achttien dagen*, een dansconcert geïnspireerd op de ontstaansgeschiedenis van een schilderij van Giacometti.

VIOLETTE BAUDET · VORMGEVING

Violette Baudet is architect en werkt als projectleider bij bureau ZUS in Rotterdam. Daarnaast is zij actief als freelance vormgever voor websites en stage design. Zij werkte eerder samen met componist Elmer Schönberger in de vormgeving van het monodrama *La fuga del tempo* (2012).

Elmer Schönberger © Ronald Knapp

BINNENKORT IN DE DOELEN ONDER MEER

donderdag 27 november 2014, Grote Zaal 20.15 uur

COLIN CURRIE & CODARTS ENSEMBLE

Codarts Ensemble o.l.v. **Hans Leenders**

m.m.v. **Colin Currie** slagwerk

Slagwerkers van Codarts

Carter, Clyne, Reich, Varèse, Wallin

Elliott Carter Tintinnabulation (2008) voor 6 slagwerkers

Rolf Wallin Stonewave (1990) voor 3 slagwerkers

Edgard Varèse Ionisation (1929-1931)

Anna Clyne Secret Garden (2013, Nederlandse première) voor slagwerk en tape

Steve Reich Music for a Large Ensemble (1978)

De jonge Schotse slagwerker Colin Currie is dit seizoen onze Red Sofa artist in residence. Dat levert een programma met baanbrekende composities voor slagwerk, zoals van de Amerikaanse componisten Steve Reich (mister minimal) en Elliott Carter (onverwoestbaar, componeerde nog op 100-jarige leeftijd). De jonge Britse componiste Anna Clyne woont in Amerika en schreef in 2013 een zeer persoonlijk werk voor Colin, dat vandaag zijn Nederlandse première beleeft. Ionisation is een van de sleutelwerken van de vooruitstrevende Frans-Amerikaanse componist Edgard Varèse. De Noor Rolf Wallin schreef met Stonewave een maatschappelijk geëngageerd werk met een rituele inslag. Werken van stuk voor stuk interessante muziekpioniers. Colin Currie treedt op met de aanstormende professionals van Codarts, onder leiding van Hans Leenders, zelf ook slagwerker.

Om 19.30 uur Neil Wallace in gesprek met enkele artiesten

Entree € 24 R'pas/65+ € 22 t/m 26 jaar of cjp € 9

Red Sofa Bankpas geldig!

woensdag 24 december 2014,
Grote Zaal en Willem Burger Hal 14.00-17.30 uur

DE GROOTE OORLOG – ‘HORROR TAKES A HOLIDAY’

Hotel Modern & Arthur Sauer

Hotel Modern Arlène Hoornweg, Pauline Kalker (regie),

Herman Helle en Arthur Sauer (compositie) - spel

Laurens Collegium en **Laurenscontorij**

Wiecher Mandemaker dirigent

Maarten Koningsberger bariton

Hayo Boerema orgel

Huib Ramaer spel, tekst en verteller

Tessa Joesse film

Deel I: 14.30-15.30 uur

Howells A spotless Rose

Rifkin Christmas Truce

Britten Delen uit A Ceremony of Carols

Deel II: 16.00-17.30 uur

Hotel Modern & Arthur Sauer - De Grote Oorlog

‘Het is net echt. het is kunst, vorm. Fictie zelfs. [...] het is de enige juiste stijl om het onvoorstelbare draaglijk te maken. [...] Deze voorstelling, die stil maakt, doet een ongekend beroep op de verbeelding.’ (NRC Handelsblad over de voorstelling De Grote Oorlog van Hotel Modern)

Precies 100 jaar na dato herdenken we ‘The Christmas Truce’, lichtpunt in de catastrofe van De Grote Oorlog. Soldaten legden aan beide zijden de wapens neer en zongen hun kerstliederen. Legerleiders hadden voor even het nakijken. In koorzang en liederen, spel en teksten eren we gewone mannen waarover kil werd beschikt. Voor even wisten ze zich te bevrijden. Broederlijk gaven ze zich over aan voetbalgekte in niemandsland. Bij leper gingen we filmen. Er liggen talloze mannen uit de Commonwealth. ‘De Engelsen’, dat waren niet alleen Britten, ook vierhonderdduizend Schotten, honderdduizend Welshmen, bijna evenveel Ieren en talloze jongemannen uit India, Australië, Nieuw-Zeeland en Canada. Theatergroep Hotel Modern en componist Arthur Sauer maken voelbaar wat gewone jongens in de modder moesten ondergaan. Eenvoud is troef. Poppenanimatie. Citaten uit soldatenbrieven. Potgrond, peterselie en roestige spijkers. Voor uw ogen bouwen acteurs het westelijk front, duiken met minicamera’s de loopgraven in. Klopje op tafel: granaatinslag. Ontbranding van zwavelkop lucifer: gesis van mosterdgas. Herdenk met ons mee.

Entree € 24 R’pas/65+ € 22 t/m 26 jaar of cjp € 9

PAUZEDRANKJE INBEGREPEN | GRATIS PROGRAMMATOELICHTING THUIS ONTVANGEN

Bij concerten uit de eigen programmering van de Doelen (m.u.v. Red Sofa) is uw drankje tijdens de pauze inbegrepen. Zo kunt u in de pauze met veel gemak genieten van uw koffie, thee, fris, bier of van de goede huiswijnen van de Doelen. Voorafgaand aan het concert zijn alle drankjes tegen beta-

ling voor u beschikbaar. Bij concerten zonder pauze is uw drankje voorafgaand aan het concert inbegrepen.

Deze programmatoelichting wordt u gratis verstrekt. Wanneer uw e-mailadres bij ons bekend is, ontvangt u de toelichting enkele dagen vooraf-

gaand aan het concert digitaal thuis. Zo kunt u zich op uw gemak op het concert voorbereiden.

Deze services gelden voor de eigen programmering van de Doelen en niet voor concerten van externe organisatoren, het Rotterdams Philharmonisch en Hanson Zondagochtendconcerten.